

ASEAN MỘT THÁNG SAU HỘI NGHỊ BRUNEI

Trong chủ đề "Hợp tác quốc tế" của số báo này, mời bạn đọc cùng theo dõi diễn biến hợp tác giữa các nước ASEAN trong tháng 8 vừa qua. Gia nhập ASEAN là một quá trình mới bắt đầu, tất cả vẫn còn là mới lạ như một vùng đất xa lạ (terra incognita). Nội dung bài này nhằm giới thiệu một khía cạnh của ASEAN: hoạt động của ASEAN như thế nào, ASEAN vận hành như thế nào? Xin tạm mượn một hội nghị quan trọng vừa diễn ra cuối tháng 8 vừa qua để làm đối tượng phân tích. Từ đó, xin làm bàn về một vấn đề quan trọng là thông tin về ASEAN.

1. Hội nghị các bộ trưởng nông nghiệp

Trong tháng qua, đã có nhiều hội nghị giữa các nước ASEAN, trong đó có thể kể đến hội nghị các bộ trưởng nông nghiệp và lâm nghiệp khai mạc tại Singapore hôm 24.8, hội nghị chống ma túy khai diễn tại Bangkok hôm 21.8. Trong khuôn khổ bài này, xin đề cập đến hội nghị các bộ trưởng nông nghiệp.

Tại hội nghị các Bộ trưởng nông nghiệp và lâm nghiệp, các bộ trưởng ASEAN - 7 đã công bố và thảo luận danh sách các mặt hàng nông sản sẽ được đưa vào danh sách các mặt hàng tự do mậu dịch, theo tinh thần khung giảm thuế chung CEPT. Tại hội nghị này, mỗi nước đều đã đưa ra một danh sách những mặt hàng để nghị giảm thuế chiếu theo đặc điểm kinh tế của mỗi nước. Các bộ trưởng nông nghiệp đã nhất trí từ tháng 1.1996 sẽ giảm thuế đánh trên 62% số hàng nông sản chưa chế biến buôn bán trong khu vực, tức 1.304 mặt hàng, nhằm khởi động quá trình hình thành một khu vực tự do mậu dịch sẽ thành hình vào năm 2.003. Song các bộ trưởng đã không nhất trí với nhau trong việc giảm thuế một số mặt hàng như gạo, đường, và dầu ăn vốn là những mặt hàng "chiến lược" của một số nước ASEAN. Sớm mở cửa thị trường gạo chẳng hạn sẽ khiến cho hoạt động sản xuất nông nghiệp tại những nước sản xuất gạo bị đảo lộn. Các bộ trưởng nông nghiệp hẹn sẽ thảo luận tiếp về những vấn đề chưa nhất trí này trong một hội nghị sắp tới, hội nghị các bộ trưởng kinh tế, sẽ khai diễn tại Brunei trong tháng 9. Các bộ trưởng nông nghiệp sẽ có mặt tại hội nghị này. Thời gian không đầy một tháng không phải chỉ để cho các bộ trưởng nông nghiệp tham khảo lại các bộ trưởng kinh tế và chánh phủ của mình để sau đó sẽ cùng các bộ trưởng kinh tế tham gia hội nghị các bộ trưởng kinh tế (AEM) tại Brunei, mà còn là hạn chót để cho mỗi nước đề trình một danh sách các mặt hàng tạm thời được đặt ra ngoài danh sách giảm thuế (Temporary Exclusion

List) trước khi hội nghị các bộ trưởng kinh tế bắt đầu. Đến đây xin nhắc lại rằng bên cạnh danh sách các mặt hàng giảm thuế, còn có một danh sách các mặt hàng tạm thời không giảm thuế cho đến hạn chót là năm 2003 như theo tinh thần hiệp định AFTA mà theo đó mỗi nước có quyền tạm đưa các mặt hàng "chiến lược" có tính nhạy cảm đối với nền kinh tế của mình vào danh sách khoan giảm thuế (Sensitive List). Việc các bộ trưởng kinh tế và nông nghiệp sẽ phải đưa ra danh sách này trước hội nghị các bộ trưởng kinh tế tháng 9 tại Brunei cho thấy rằng: đúng như theo điều 25 của bản Thông cáo chung của hội nghị các bộ trưởng ngoại giao (AMM), các nước tuy được quyền trì hoãn đối với một số mặt hàng song cũng đã được động viên một cách mạnh mẽ tới thiếu hoá danh sách tạm thời miễn thuế này càng sớm càng tốt. Có thể hiểu việc các nước có quyền tạm chưa giảm thuế một số mặt hàng như là một cố gắng bảo hộ trong một thời gian ngắn một số ngành sản xuất chiến lược của mình hay những ngành mà thực lực chưa đủ mạnh để có thể đương đầu với một sự cạnh tranh do giảm thuế. Từ đó có thể thấy rằng: cho dù Việt Nam có được gia hạn thêm 3 năm để mới kết thúc quá trình tham gia AFTA, song điều đó có nghĩa là Việt Nam cần nhanh chóng nâng cấp các ngành sản xuất còn yếu kém của mình hoặc hoàn hảo hoá các ngành then chốt của mình. Cần nhắc lại rằng việc giảm thuế là một phần

DANH ĐỨC

của kế hoạch AFTA và đối với các mặt hàng công nghiệp, việc giảm thuế đã bắt đầu từ năm 1993 rồi. Trong số những nước muốn đẩy nhanh quá trình hoàn tất khung giảm thuế CEPT, Singapore là nước tích cực nhất. Tất nhiên, Singapore với trình độ phát triển bỏ xa các nước khác, với nguồn vốn thặng dư đang cần một đầu ra rộng rãi hơn, có lý do của mình để mong muốn mọi việc tiến hành nhanh. Bộ trưởng Phát triển Quốc gia Singapore, ông Lim Hng Kiang tuyên bố tại hội nghị này rằng các nước thành viên nên đẩy nhanh các bước tiến đến việc tự do mậu dịch và rằng danh sách các mặt hàng tạm khoan giảm thuế này là quá lớn và điều đó làm chậm bước tiến đến AFTA. Tuy nhiên, một số nước có trình độ phát triển thấp hơn, vì quyền lợi của mình cũng có lý do để muốn duy trì một bước đi chậm hơn. Tuyên bố của Bộ trưởng Nông nghiệp Malaysia, ông Sulaiman Daud có thể được xem như là tiêu biểu của nhóm nước này: "Nếu đưa vào ngay trong danh sách giảm thuế các mặt hàng "nhạy cảm" đó sẽ tác động ảnh hưởng đến đời sống của các nông dân của chúng tôi cũng như các nỗ lực đẩy mạnh việc chế biến các nông sản và việc phát triển các ngành công nghiệp dựa trên tài nguyên thiên nhiên của các nước thành viên". Và Malaysia không phải là nước duy nhất muốn gia hạn thêm thời gian để tự điều chỉnh cơ cấu sản xuất. Làm thế nào để hoà giải những dị biệt này để đi đến một sự nhất trí cho từng vấn đề, sẽ là đề tài của những hội nghị sắp tới, đặc biệt là hội nghị các bộ trưởng kinh tế tháng 9 này, mà phần thứ nhì của bài viết này sẽ đề cập đến.

2. Làm thế nào tiến đến một sự nhất trí chung?

Tháng 9 tới đây và sau đó vào tháng 12 sẽ diễn ra hai hội nghị quan trọng: hội nghị các Bộ trưởng Kinh tế và hội nghị thượng đỉnh ASEAN.

Trong hai hội nghị này, một trong những vấn đề then chốt cần giải quyết là việc xác định nguyên tắc "nhất trí chung" (consensus), đặc biệt trong việc thực hiện quá trình hình thành một khu vực tự do mậu dịch ASEAN (AFTA). Theo tinh thần Thông cáo chung AMM Brunei, việc hình thành AFTA sẽ kết thúc vào năm 2003. Việt Nam sẽ hoàn tất việc gia nhập AFTA vào năm 2006, trong đó có việc thực hiện giảm thuế quan giữa các nước ASEAN. Mỗi nước thành viên sẽ điều chỉnh các thủ tục thuế quan của mình sao cho hài hoà với nhau hầu đẩy mạnh các nỗ lực tháo gỡ hàng rào trong quan hệ mậu dịch giữa các nước ASEAN với nhau. Tất nhiên mỗi nước sẽ có quyền đưa ra một danh sách các mặt hàng tạm thời chưa giảm thuế, song được

khuyến khích nên giới hạn danh sách này một cách tối đa.

Để cho hoạt động của ASEAN gồm 7 nước với những quyền lợi, đặc tính và trình độ phát triển khác nhau, trở nên trơn tru phải đi đến sự nhất trí chung. Song nguyên tắc nhất trí chung đó được định nghĩa cụ thể như thế nào? Đó sẽ là trọng tâm của Hội nghị các Bộ trưởng Kinh tế ASEAN tháng 9 tới, hầu chuẩn bị cho Hội nghị thượng đỉnh ASEAN tổ chức vào các ngày 14, 15, 12 tới tại Bangkok. Tại Hội nghị này, một cơ cấu quyết định mới sẽ được thông qua để cụ thể hoá nguyên tắc nhất trí chung theo phương thức nào.

Lấy một thí dụ, trong khi Singapore nghiêng về việc mời Úc và New Zealand cùng tham gia hội nghị thượng đỉnh A-Âu (ASEM) năm tới tại Thái Lan, thì Malaysia lại không đồng tình với lời mời này. Như thế, sẽ mời hay không mời Úc và New Zealand? Mời hay không mời thì ASEAN vẫn phải là một khối đoàn kết mạnh mẽ để có một tiếng nói chung. Quyết định chung cuộc sẽ như thế nào và dựa trên cơ sở nào khi có những ý kiến khác nhau? Hiện đang có 4 phương án để chọn lựa: Nhất trí chung tuyệt đối - Nhất trí chung một cách linh hoạt - Đa số tuyệt đối - Đa số tương đối. Đạt đến một sự nhất trí chung tuyệt đối là một điều không dễ dàng trong nhiều trường hợp. Hai phương án "đa số tuyệt đối" và "đa số tương đối" lại không tạo ra cho ASEAN một sức mạnh tối đa trước những "đối tác" bên ngoài ASEAN vì trong cả hai trường hợp vẫn hàm ngụ một "thiếu số" không nhất trí. Hiện tại, phương án "nhất trí chung một cách linh hoạt" đang được một vài nước đề ý đến, theo đó vẫn sẽ đi đến một quyết định chung đầu rằng không hẳn mọi thành viên đều nhất trí với quyết định đó. Một thí dụ khác, hiện có nước như Singapore và Thái Lan muốn sớm hoàn tất quá trình AFTA vào năm 2000 thay vì vào năm 2003 như đã nhất trí. Trong một cái nhìn ngược lại, nếu như phương án này được thông qua, bất cứ nước nào không nhất trí với một quyết định, mà quyết định này vẫn sẽ được xem là "nhất trí" (một cách linh hoạt), để có thể tự cảm thấy như đang đứng ở bên ngoài "đoàn tàu đang chạy". Quyết định chọn phương án nào sẽ là đề tài thảo luận của Hội nghị các Bộ trưởng kinh tế tháng 9 tại Brunei.

Có thể lấy một thí dụ khác ngay từ hội nghị ASEAN tháng 7 vừa qua. Vấn đề đầu tiên được đưa ra với sự nhất trí chung là Thông cáo chung về vấn đề Bosnia-Herzegovina. Vấn đề này được đề xuất bởi một số nước Hồi giáo trong ASEAN 7, một số nước không-Hồi giáo cũng vì nể nhau mà nhất trí vì dấu sao vấn đề này cũng

xa vời...chẳng ảnh hưởng gì đến ai.

Châu Âu, trong quá trình hình thành từ một Cộng đồng chung châu Âu (EC) sau này trở thành một Liên hiệp châu Âu (EU), một tổ chức khu vực chào đời và thành hình trước ASEAN nhiều năm, cho thấy nhiều kinh nghiệm đáng để ý. Cho dù châu Âu đã "hợp nhất" từ 31.12.1992, vẫn còn đó một số vấn đề "hợp nhất" được hoãn dần dần lại, tỉ như đơn vị tiền tệ chung châu Âu nay vẫn còn khá "mông lung", chưa ngã ngũ do việc Anh không nhất trí và do thực tế mỗi nước có khác. Một tiền tệ chung châu Âu sẽ chỉ ra đời một khi lãi suất, tỷ lệ lạm phát, thuế TVA... xích lại gần nhau hơn, đừng chênh lệch quá xa. Cũng thế, những khác biệt về phát triển đã đưa đến một khái niệm "châu Âu- nhiều tốc độ" được chấp nhận. Những cuộc "chiến tranh" đánh cá giữa một số nước châu Âu, mà một trong những nguyên do là tiêu chuẩn (kích thước) của lưới đánh cá không thuận lợi cho một vài nước như Tây Ban Nha, Bồ Đào Nha, hoặc những cuộc xuống đường của các nông dân Pháp chống Chính sách Nông nghiệp Chung (PAC) của EC trong thời gian thương thuyết GATT với Mỹ là những thí dụ điển hình cho thấy lắm khi những sự nhất trí vội vàng hay thiếu trồn vẹn sẽ gây phương hại đến quyền lợi của một vài nước như thế nào.

3. Nhu cầu thông tin chính xác

Đến đây, người viết bài mạn phép mở một ngoặc đơn về việc thông tin về ASEAN trong một mong muốn duy nhất là muốn đóng góp vào công việc thông tin chính xác chứ không vì muốn gì khác. Do hiện trạng đầu vào thông tin chưa phong phú, hoặc do thiếu tiếp xúc trực tiếp với các sự kiện hay nguồn tin gốc, một số thông tin trên một vài tờ báo, theo thiên ý, dễ gây bối rối nơi người đọc. Như trường hợp tin "ASEAN cần sự nhất trí mềm dẻo trong các quyết định" đăng trên một tờ báo phát hành tại TP.HCM ngày 29.8.1995, trích nguồn tin là báo Thái *The Nation*, có đoạn: "Trong cuộc họp cấp cao tại Thái Lan vào tháng 12.1995, lãnh đạo các nước sẽ chọn một giải pháp thích hợp - chắc chắn đó sẽ là 'nhất trí mềm dẻo' cho sự phát triển kinh tế và chính trị của khối". Tất nhiên, mỗi tác giả có cách đánh giá của mình về 4 phương án nêu ở đoạn trên, nhưng nếu chỉ dựa vào báo Thái *The Nation* để, từ đó dựa vào lập trường (mà đằng sau đó là quyền lợi) của Thái Lan, mà đi đến một kết luận rằng "chắc chắn đó sẽ là nhất trí mềm dẻo", thì e rằng đây là một kết luận hơi vội vã. Cũng như trong một bài viết khác trên số báo đề ngày 27.8.95, "Vi Một Quyền Lợi Lớn Hơn" mà nội dung là tổng kết những hoạt động đối ngoại của Thái Lan trong khu vực Đông Dương và

Đông Nam Á có đoạn: "Một lợi ích bao trùm khác hẳn nhiên là hình ảnh thuận lợi của Thái Lan trên trường quốc tế. Người ta không quên từ năm 1994, Thái Lan là nước đầu tiên đưa ra khái niệm một tổ chức Đông Nam Á 10 nước, gọi là SEA 10 hay là ASEAN mở rộng..." Chi tiết mà tác giả ghi nhận một cách "không quên" như trên, khái niệm SEA 10, cần được làm rõ. Trong cả hai Thông cáo chung hội nghị các bộ trưởng ASEAN tháng 7.1994 tại Bangkok và tháng 7.1995 tại Brunei- mà người viết bài này được may mắn có mặt, không hề nhắc đến SEA-10. Càng không thể nói rằng "Thái Lan là nước đầu tiên đưa ra khái niệm SEA-10" mà trái lại cần hiểu rằng khái niệm SEA-10 này duy nhất do Thái Lan, vốn là nước đăng cai hội nghị các bộ trưởng ASEAN tháng 7.1994, đưa ra đã hoàn toàn bị các nước ASEAN bác bỏ. Nếu nhìn trong góc độ địa dư chính trị đồng thời so sánh tiềm năng kinh tế của 5 nước Đông Nam Á nằm trên lục địa (continental) gồm CPC, Lào, Myanmar, Thái Lan, Việt Nam- bên cạnh 5 nước Đông Nam Á còn lại vốn là các đảo quốc trên biển (insulaire) hay bán đảo (péninsulaire)- gồm Brunei, Indonesia, Malaysia, Philippines, Singapore - thì việc Thái Lan có mong làm "đầu tàu" của 5 nước trên lục địa, qua việc đưa ra một SEA-10, tức nhằm một tình huống mà 4 nước kia chưa sớm vào được ASEAN, là một điều dễ hiểu. Tuy nhiên, như đã viết ở trên, SEA-10 đã không hề được nhắc đến trong các Thông cáo chung của ASEAN từ 1994 và mặt khác, qua Thông cáo chung của hội nghị các bộ trưởng ASEAN năm nay, một ASEAN gồm đủ 10 nước là một tương lai rất gần. Điều 2 của Thông cáo chung có ghi rõ: "Các bộ trưởng tin rằng những sự kiện này - tức việc Việt Nam trở thành thành viên thứ 7 của ASEAN và việc CPC công nhận Hiệp ước Hữu nghị và Hợp tác Đông Nam Á (chủ thích của người viết) đã đánh dấu một bước lịch sử tiến đến việc xây dựng một cộng đồng Đông Nam Á... Các bộ trưởng kêu gọi hợp tác tăng cường hơn với CPC và Lào để hỗ trợ các nước này chuẩn bị việc trở thành thành viên ASEAN. Điều 3 cũng ghi: "Các bộ trưởng ngoại giao chào mừng quyết định của Myanmar công nhận Hiệp ước Hữu nghị và Hợp tác Đông Nam Á". Cần lưu ý rằng Lào đã hội đủ điều kiện gia nhập ASEAN song vẫn còn nấn ná chưa vào vì lý do kỹ thuật. Hai thí dụ kể trên cho thấy những nguy hiểm của việc thông tin từ một đầu vào thông tin quá hạn hẹp và xuất phát từ báo chí của một vài nước mà thôi do thiếu điều kiện tham khảo trực tiếp các văn kiện chính thức và báo chí các nước ASEAN khác một cách rộng rãi ■